

NAGY Anita*
A víz büntetőjogi védelme**

A jövő legnagyobb környezeti kihívásainak egyike a vízigények megfelelő módon történő kielégítése, valamint a vízzel kapcsolatos környezetvédelmi problémák orvoslása. Magyarország gazdag természeti erőforrásainak, vízkészletének megőrzése, védelme, a jövő nemzedékek érdekeinek figyelembe vételével történő hasznosítása az állam és az állampolgárok kötelessége. A vonatkozó jogszabályi környezet elmúlt években történt változásai megteremtették az ehhez szükséges jogi feltételeket: az Alaptörvény rendelkezéseitől a Büntető Törvénykönyvig jelentősen szélesedtek a környezet- és természet védelmével kapcsolatos jogok és kötelezettségek. A vizek védelme olyan komplex tevékenység, amelyben a különböző jogterületek szereplői egyaránt jelentős részt vállalnak, a legsúlyosabb jogsértéseket pedig a büntetőjogi normák szankcionálják. A büntetőjog azonban e tekintetben is elsősorban a prevenció eszközeivel kell, hogy előmozdítsa a vizek, valamint azok élővilágának védelmét. A büntető igazságszolgáltatás során a gyakorlatban szem előtt kell tartani a környezetvédelemmel kapcsolatos legfontosabb célkitűzésnek – a megelőzésnek – való megfelelést: mind a generális, mind a speciális prevenció útján.

A magyar környezetjog alapelveit az 1995. évi LIII. törvény (továbbiakban Kvt.) szabályozza. A súlyosabban sértő vagy veszélyeztető esetekben azonban nem elegendő a közigazgatási vagy polgári jogi felelősség meghatározása, hanem az állampolgárok, a társadalom védelme érdekében szükséges végső megoldásként, azaz *ultima ratio*ként a büntetőjogi oltalom is.

Az Alaptörvény XXI. cikk (2) bekezdése értelmében „Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint- helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni.” Büntetőpolitikai szinten sokkal nagyobb társadalmi érdek fűződik a környezet védelméhez, mint a konkrét megbüntetéshez.

A környezetvédelem elsődleges jog alapját az EUMSZ 191-193. Cikkei képezik. A 191. Cikk (2) bekezdése alapján: „Az Unió környezetpolitikájának célja a magas szintű védelem, figyelembe véve ugyanakkor az Unió különböző régióinak helyzetében mutatkozó különbségeket. Ez a politika az elővigyázatosság, és a megelőzés elvén, a környezeti károk elsődlegesen a forrásoknál történő elhárításának elvén, valamint a 'szennyező fizet' elvén alapul.”

Anita Nagy: The protection of water through criminal law – A víz büntetőjogi védelme. *Journal of Agricultural and Environmental Law* ISSN 1788-6171, 2019 Vol. XIV No. 26 pp. 130-161 doi: 10.21029/JAEL.2019.26.130

* dr.jur., PhD, dr. habil., egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntető eljárásjogi és Büntetésvégrehajtási Jogi Tanszék, e-mail: anita.nagy@uni-miskolc.hu.

** A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

A környezetvédelmi jogalkalmazásunk jellemzője, hogy mind a környezetvédelmi, mind a természetvédelmi törvény lehetőséget ad párhuzamos felelősségre vonásra, vagyis a közigazgatási hatóságok bírságolása nem mentesíti a veszélyeztetőt, károsítót a büntetőjogi vagy szabálysértési, továbbá a kártérítési felelősség alól, a hatóságok pedig tiltást vagy kötelezettségeket is előírhatnak. Sok esetben a több irányú felelősségre vonás szolgálja a leghatékonyabban a közérdek védelmét, mivel a közigazgatási hatósági eljárás következtében kiszabott bírság sokszor jelentősebb visszatartó erővel bír, mint a büntetőeljárás során kiszabott büntetés illetőleg alkalmazott intézkedés. A büntetőeljárás során tevékenykedő ügyészek kezdeményezik a hatósági eljárás megindítását, így segítve elő, hogy a párhuzamos felelősségre vonás alól az elkövető ne mentesülhessen.

A környezetvédelmi jogszabályok megsértésének legsúlyosabb eseteit bűncselekménynek minősíti a jog.

Az Alkotmánybíróság 28/1994. (V.20.) AB határozata akként rendelkezett, hogy az egészséges környezethez való jog az államnak azt a kötelezettségét is magában foglalja, hogy a természetvédelmi jogszabályokkal biztosított szintjét nem csökkentheti, kivéve, ha ez más alapjog vagy alkotmányos-érték érvényesítéséhez elkerülhetetlen.

A környezet büntetőjogi védelme tekintetében jelentős hatás gyakorolt a hatályos magyar jogra az európai uniós jogi szabályozás. E körben elsődlegesen a 2003/80/IB tanácsi kerethatározatot kell említenünk.¹ A kerethatározat 2. cikke szerint: minden tagállam köteles megtenni, hogy bizonyos környezetet sértő cselekmények a hazai jogrendszerben bűncselekménynek minősüljenek. Ilyen cselekmény többek között a veszélyes vagy ionizáló sugárzó anyagok kibocsátása, amely az emberre nézve halált vagy súlyos sérülést okoz, a hulladék engedély nélküli kezelése, tárolása, nukleáris anyagok engedély nélküli előállítása, vadon élő növény- és állatfajok jogellenes birtoklása, befogása, károsítása, elpusztítása legalább azokon a helyeken, ahol azokat a kihalás veszélye fenyegeti a hazai törvények alapján.

A kerethatározat elfogadása után az Európai Unió Bizottsága az Európai Bírósághoz fordult, amely 2005. szeptember 13-án a 2003/80/IB kerethatározatot megsemmisítette formai – alaki indokokra tekintettel, de az európai uniós tartalmi elvárások változatlan fenntartásával.²

Fontos utalni továbbá az Európai Uniónak a környezet büntetőjogi védelméről szóló 2008/99/EK irányelvére, melyet hazánkban 2010. december 26-ig kellett implementálni. Az irányelv meghatározza azon magatartások kritériumait, amelyeket büntetőjogi szankciókkal kell sújtania a tagállamoknak. Tételesen felsorolja azokat a magatartásokat, melyek esetében minden tagállamban büntetőeljárást kell lefolytatni, amennyiben azokat szándékosan, vagy legalább súlyos gondatlanságból követik el. Az irányelv tehát minimumszabályokat ír elő: a tagállamok szabadon dönthetnek az abban foglaltak mellett más – akár kevésbé súlyos magatartások – kriminalizálásáról, illetve súlyosabb szankciók előírásáról.

¹ Lásd részletesebben: Görgényi 2011.

² Görgényi 2015, 283.

A 2008/99/EK irányelv 3. cikk i./ pontjának előírása szerint a tagállamok biztosítják, hogy bűncselekménynek minősüljön a jogellenesen és szándékosan – vagy legalább súlyos gondatlanságból – elkövetett ózonkárosító anyagok gyártása, behozatala, kivitele, forgalomba hozatala vagy felhasználása. Az irányelv rendelkezéseinek megfelelően a korábban hatályban lévő Büntető Törvénykönyvben (továbbiakban régi Btk.)³ szereplő környezetkárosítás tényállása a 2010. évi CLXI. törvénnyel módosításra került. A jelenleg hatályos büntető kódex pedig – az európai uniós normáknak való megfelelés mellett – külön tényállásként, a 249. § alatt szabályozza az ózonréteget lebontó anyaggal visszaélést.

Fontos kiemelni, hogy a 2008/99/EK irányelv szerint bűncselekménynek minősül olyan üzem jogellenes működtetése, amelyben veszélyes tevékenységet végeznek, illetve veszélyes anyagokat vagy készítményeket tárolnak vagy használnak, és amely az üzemen kívül bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, vagy a levegő, a talaj, a víz minőségének, vagy az állatoknak vagy a növényeknek a jelentős károsodását okozza vagy okozhatja.

A szűkebb értelemben vett környezeti deliktumokat a 2013. június 30-ig hatályban volt régi Btk. is tartalmazta, XVI. fejezetében a Közrend elleni bűncselekmények között IV. címben a 'A közegészség elleni bűncselekmények között', amely a környezetkárosítás (Btk.280.§), a természetkárosítás (Btk. 281. §), valamint a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése (Btk.281/A.§) tényállásokat rendezte. A Btk. több fejezetében voltak azonban találhatóak olyan tényállások, melyek az ún. tágabb értelemben vett környezeti büntetőjogi cselekmények körét képezték, mint pl. visszaélés radioaktív anyaggal, közveszély-okozás stb.

A 2013. július 1-jétől hatályos 2012. évi C. törvény szerinti új büntetőjogi szabályozás (továbbiakban Btk.) ésszerűbb rendszerét adja a védett jogi tárgyukban kapcsolódó környezetkárosító cselekményeknek, azáltal, hogy azokat egy önálló, közös XXIII. fejezetben helyezi el. Ezáltal kifejezésre juttatja a környezet autonóm védelmének erősödő igényét, a korábban hatályos volt közegészség védelmével szemben.

A környezetet érintő bűncselekmények rendszertani elhelyezését illetően eltérő megoldások figyelhetők meg az egyes európai országokban. A magyar megoldáshoz hasonlóan az egységes büntető törvénykönyv tartalmazza a vonatkozó tényállásokat például Németországban, Ausztriában, Hollandiában, Portugáliában, Oroszországban vagy Szlovéniában is. Ezzel szemben Dániában, Norvégiában, Görögországban és Svájcban a környezet védelméről szóló általános törvény tartalmazza a károsításra vonatkozó tilalmakat és szankciókat. Franciaország, Olaszország és Nagy-Britannia esetében pedig az egyes szakterületeket szabályozó speciális jogszabályok is tartalmazzak tilalmakat a büntető kódex rendelkezései mellett.⁴

A 2013. július 1-jétől hatályos Btk. a környezet és a természet elleni bűncselekményekről szóló XXIII. fejezetben részletezi a büntetőjogi védelem szabályait.

³ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

⁴ Tilki 2003, 205–229.

Az e fejezet alá tartozó bűncselekmények: (a) környezetkárosítás; (b) természetkárosítás; (c) állatkínzás; (d) orvvadászat; (e) orvhalászat; (f) tiltott állatviadal szervezése; (g) a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése; (h) ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés; (i) radioaktív anyaggal visszaélés; (j) nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés; (k) atomenergia alkalmazásával visszaélés.

E bűncselekmények, különösen a környezetkárosítás, a természetkárosítás, az orvvadászat, az orvhalászat, de más, a környezetet veszélyeztető deliktumok is *tipikusan keretdiszpozíciót* tartalmaznak, amelyek nem rögzítik teljesen pontosan a tiltott magatartásokat, hanem csak a kereteket határozzák meg, amelyeket egyéb jogszabályok töltenek meg tartalommal. A fenti bűncselekményeknél elkerülhetetlenek a jogalkalmazási nehézségek, tekintettel a keretdiszpozíciót kitöltő igazgatási szabályok jelentős számára, melyek ismerete bizonyos szakértelmet igényel. Nehezíti a jogalkalmazók dolgát továbbá a háttérjogszabályok, igazgatási rendelkezések folyamatos változása, amely szintén naprakész szaktudást feltételez.

Éppen a fentiekre tekintettel a környezetet, illetve természetet érintő bűncselekmények elkövetőinek gyakori védekezése a társadalomra veszélyességben⁵ való tévedésre történő hivatkozás. Aki a cselekménye társadalomra veszélyessége tekintetében tévedésben van, az nem ismeri fel a magatartásának társadalmilag, erkölcsileg helytelenített, vagy jogilag tilalmazott voltát. Főszabályként a jog nem tudása nem mentesít a büntetőjogi felelősség alól, azonban egy természetkárosítás büntette miatt folyamatban volt ügyben⁶ a bíróság megállapíthatónak látta a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedést. Az adott ügyben az elkövető az Egyesült Államokból érkezett haza Magyarországra, amikor a Ferihegyi repülőtéren tételes vámvizsgálat alá vonták. A vizsgálat során a csomagjából 1 db preparált aligátorfej került elő, melyet ajándéktárgyként vásárolt. Az elkövetéskor hatályos jogi szabályozás szerint az aligátornak vagy származékainak az országba történő behozatalához az exportáló ország illetékes hatósága, illetve az importáló ország szakhatósága által kiállított engedély szükséges, melynek hiányában az aligátorfej, mint preparált származék az országba nem hozható be. A terhelt érdemi védekezése szerint a bűncselekmény elkövetésekor nem bírt tudomással a fentiekről, miután az erről szóló jogi rendelkezéseket nem ismerte. A legfelsőbb bíróság elfogadta a védekezését tekintettel arra, hogy a védett, valamint fokozottan védett növény- és állatfajok listájának naprakész ismerete speciális szaktudást feltételez.⁷

1. A vizek élővilágának büntetőjogi oltalma

A vizek védelme érdekében már az első magyar büntető törvénykönyv, a Csemegi-kódex is súlyos büntetést helyezett kilátásba a közegészség elleni büntettek és vétségek című fejezetben. E rendelkezés szerint, aki használatban lévő kutat, vízvezetékot, víztartót megmérgezett, 5 évtől 10 évig terjedő fegyházzal volt

⁵ Az ökológiai érdekeket sértő cselekmények társadalomra veszélyességének meghatározásáról részletesen lásd: Kőhalmi 2010.

⁶ Legfelsőbb Bíróság Bfv. II. 360/2007/5. számú ítélet.

⁷ A témában bővebben lásd: Elek 2018, valamint Polt szerk. 2013, 140–145.

büntetendő. Amennyiben a cselekmény következtében súlyos sérülés vagy halál következett be még súlyosabb büntetést – tíztől tizenöt évig terjedő fegyházbüntetést írt elő a törvénycikk.⁸

A vizek védelmével kapcsolatos bűncselekmények tekintetében különbségek figyelhetők meg az egyes európai országok büntető törvénykönyvei között. A német büntető kódex – a Strafgesetzbuch (továbbiakban: StGB) – 29. fejezetében tartalmazza a környezet elleni bűncselekményeket, melyek között külön tényállás, a 'Gewässerverunreinigung' rendelkezik a vízszennyezés büntetőjogi kereteiről: a vizek jogellenes szennyezése vagy tulajdonságainak más módon történő megváltoztatása öt évig terjedő szabadságvesztéssel vagy bírsággal büntetendő.⁹ A StGB tartalmaz a magyar környeztkárosításnak, valamint természetkárosításnak megfeleltethető tényállásokat is, melyek a vízszennyezésen kívül magukba foglalják a talaj- és levegőszennyezés, továbbá a védett területek veszélyeztetésének pönalizálását is.¹⁰ A vizek élővilágának védelmét biztosító orvhalászat tényállása is szerepel a német büntetőjogi kódexben.¹¹

Az orosz büntető törvénykönyv szintén külön rendelkezik a vizek szennyezésével kapcsolatos bűncselekményről érintve a felszíni vagy földalatti vizeket, ivóvízforrásokat, tengerek szennyezését, valamint a vízi állatok, növények és a halállomány védelmét. A lengyel, valamint az ukrán Btk. is büntetni rendeli a vízszennyezést, a szlovén kódex pedig emellett a hazai Btk. szabályozásához hasonlóan ismeri az orvhalászat tényállását is.¹²

A hatályos Btk-ban a *környeztkárosítás*, a *természetkárosítás* és az *orvhalászat* biztosítja a megfelelő szintű, *ultima ratió*ként megjelenő védelmet, de nyilvánvalóan a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, a radioaktív anyaggal visszaélés és a nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés is óvja büntetőjogi eszközökkel vizeink épségét a jogellenes magatartásokkal szemben.

1.1. A környeztkárosítás

Btk. 241. § (1) „*Aki a földet, a levegőt, a vizet, az élővilágot, valamint azok összetevőit jelentős mértékű szennyezéssel vagy más módon (a) veszélyezteti, (b) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással állítható helyre, (c) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota nem állítható helyre, büntett miatt az a) pontban meghatározott esetben három évig, a b) pontban meghatározott esetben egy évtől öt évig,*

⁸ 1878. évi V. törvénycikk a büntettekről és vétségekről, 315. §: „*A ki használatban levő kutat, vízvezetéket, víztartót megmérgez, úgysszintén a ki életveszélyes, vagy egészségre ártalmas anyaggal kevert valamely élelmi czíkket (314.§.) – ennek veszélyes vagy ártalmas tulajdonságát elhallgatva, elárusít, áruba bocsát vagy s ha ebből valakinek súlyos testi sértése,szétoszt: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal vagy halála következett be, – amennyiben gyilkosság nem forog fenn – tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.*”

⁹ Strafgesetzbuch (StGB) 324. §

¹⁰ A StGB 324. § mellett e körbe tartozik a 324a. § (Bodenverunreinigung), a 325. § (Luftverunreinigung) valamint 329. § (Gefährdung schutzbedürftiger gebiete).

¹¹ StGB 293. § (Fischwilderei).

¹² Tilki 2003.

a c) pontban meghatározott esetben két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Aki a környezetkárosítást gondatlanságból követi el, vétség miatt az (1) bekezdés a) pontja esetén egy évig, b) pontja esetén két évig, c) pontja esetén három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (3) Az (1) bekezdés a) pontjában, és a (2) bekezdés első és második fordulatóban meghatározott esetben az elkövető nem büntethető, az (1) bekezdés b) pontja esetén pedig büntetése korlátlanul enyhíthető, ha az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig a bűncselekmény által bekövetkezett veszélyt, illetve környezetkárosodást megszünteti, a károsodott környezet eredeti állapotát helyreállítja. (4) E § alkalmazásában szennyezés: a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint azok összetevői jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kibocsátási határértéket meghaladó terhelése.”

A törvényi tényállásból is jól felismerhetően a bűncselekmény *elkövetési tárgya* a föld, a levegő, az élővilág és ezek összetevői.

A hatályos Btk. a környezeti elemek Kvt. szerinti meghatározásához igazodó elkövetési tárgyakat határoz meg, így a Kvt. 14. § a föld, 18. § a víz, 22. § a levegő, míg a 23. § az élővilág tekintetében tartalmaz rendelkezéseket.

A Kvt 4.§12. pontja alapján környezetkárosítás az a tevékenység vagy mulasztás, amelynek hatására környezetkárosodás következik be.

A környezetkárosítás tényállása, ahogy említettük keretdiszpozíció, azaz a tényállást tartalommal kitöltő egyes jogszabályok kapcsolódnak hozzá, így (a) a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (a továbbiakban Kvt.); (b) a levegő védelmével kapcsolatos egyes szabályokról szóló 21/2001. (II.14.) Korm. rendelet; (c) a felszín alatti vizek védelméről szóló 219/2004. (VII.21.) Korm. rendelet; (d) a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól szóló 220/2004. (VII.21.) Korm. rendelet; (e) valamint a fák védelméről szóló 21/1970. (VI.21.) Korm. rendelet.

A *föld, a levegő, a víz, az élővilág* összetevő fogalmát nem határozzák meg a törvények. Az összetevő *‘anyagi’* rendszer esetén jelenti annak kémiai összetételét, amely a víz és talaj esetében már nem egységesíthető, de az adott helyre jellemző, igen változatos vegyi összetételt jelent.

Az anyagi összetétel fogalmán túl, a víznek, a földnek, illetve általában az élővilágnak is vannak részei, elemei. Az anyagi összetevőkön kívül az adott helyet egy másiktól megkülönbözteti az ott található növényi és állati populáció. A biológiai összetétel - amennyiben nincs környezetkárosítás és szennyezés - még sokkal nagyobb változatosságot mutat, mint az anyagi, illetve kémiai összetétel.

A bűncselekmény *elkövetési magatartásai*: valamely elkövetési tárgy veszélyeztetése, avagy olyan mérvű károsítása, hogy a természetes, illetve korábbi állapot csak beavatkozással, vagy egyáltalán nem állítható helyre. A károsítás, illetve a nem reparálható károsítás súlyosabban minősíti a cselekményt.

A Kvt. értelmében az elővigyázatosság és a megelőzés a magyar környezetjog egyik alapelve, s a veszélyeztetési tényállás ennek megvalósítását biztosítja a büntetőjog eszközeivel. Az európai jogharmonizációs követelmények is megkívánják a környezet veszélyeztetésének önállóizálását.¹³

¹³ Görgényi 2015, 283.

Megállapítható, hogy mind a veszélyeztetés, mind a károsítás *materiális bűncselekmény*, tehát az elkövetési magatartás és az eredmény között okozati összefüggésnek kell fennállni.

A bűncselekmény *alanya* tettesként bárki lehet, mint ahogy az általános szabályok szerint felbujtó és bűnsegéd is és valamennyi tényállási alakzat szándékosan valamint gondatlanságból egyaránt büntetendő.

A gondatlanságból elkövetett környezetkárosítás vétsége esetén az elkövető a tőle elvárható figyelem vagy körültekintés hiányában nem ismeri fel a bekövetkezendő károsítást vagy ezek veszélyét (negligencia), illetve felismeri ugyan bekövetkezésük lehetőségét, de könnyelműen bízik azok elmaradásában (luxuria).¹⁴ Itt jegyzendő meg, hogy a környezetkárosító cselekmények jelentős része nem szándékos, hanem bűnösségi formájukat tekintve luxuria.

A törvény a szándékos és a gondatlan elkövetést egyaránt büntetni rendeli.

A törvényi tényállás alapvető eleme *a jelentős mértékű szennyezés*.

A szennyezés önmagában nem veszélyes olyan fokban a társadalomra, hogy az bűncselekménynek minősüljön. Ehhez jelentős mértékű szennyezésre van szükség. A jelentős mérték meghatározása - mivel ez minden esetben eltérő - szakértői feladat, tekintettel arra, hogy a Btk-ban nem szerepel.

Tekintettel arra, hogy a különböző vegyi anyagok veszélyessége, mérgező hatása nagyon eltérő, nem lehet a határérték meghatározott szorzatához kötni a büntethetőséget. Ezért köti a törvény a 'jelentős mértékű' szennyezéshez a büntetőjogi felelősség megállapítását.

A szennyezéssel kapcsolatosan a kibocsátási határérték fogalmát a Kvt. az alábbiakban határozza meg: a kibocsátási határérték s környezetnek vagy valamely elemének jogszabályban vagy hatósági határozatában meghatározott olyan mértékű terhelése, amelynek meghaladása a – a mindenkori tudományos ismertek alapján – környezetkárosodást idézhet elő. (Kvt. 4. § 25. pont)

A Legfelsőbb Bíróság mutatott rá egy kútmérgezéssel elkövetett cselekmény kapcsán, hogy a kútszennyezés hidrológiai hatásfokának megállapítása szempontjából annak van jelentősége, hogy a magánkút mérgezése a szomszédos kutak víz tisztaságát mennyiben befolyásolta. Önmagában egy magánkút mérgezése, más kutak vizének veszélyeztetése nélkül nem alkalmas a környezetkárosítás megállapítására.¹⁵

A helyreállító (resztoratív) igazságszolgáltatás itt is érvényesül, hiszen itt is lehetőség van a pl. az enyhébb megítélésű veszélyeztetés esetén a büntethetőség megszüntetésére, illetve a súlyosabban értékelendő, de még beavatkozással helyreállítható szándékosan elkövetett károsítás esetén a büntetés korlátlan enyhítésére. Amennyiben az elkövető a cselekménye által előidézett veszélyt megszünteti, illetőleg a gondatlansága okán károsodott környezet eredeti állapotát helyreállítja és ennek még a vádirat benyújtása előtt eleget tesz, az ügyész – a büntethetőséget megszüntető okra figyelemmel – a nyomozást megszünteti. A vádirat benyújtását követően az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig a bíróság jogosult megszüntetni az eljárást a fenti rendelkezés alapján.

¹⁴ Görgényi 2015, 284.

¹⁵ BH 1986.87.

Aki szándékosan olyan mértékben károsítja az elkövetési tárgyak valamelyikét, hogy annak természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással állítható helyre, annak korlátlanul enyhíthető a büntetése az eljárás során. Ebben az esetben az elkövetővel szemben vádemelésre kerül sor és a bűnösségét megállapító ítéletben, a büntetés kiszabási körülmények körében értékelheti a bíróság a bűncselekménnyel okozott kárt elhárító magatartását.

1.2. A természetkárosítás – egyedvédelmi bűncselekmény

Btk. 242. § „(1) Aki (a) fokozottan védett élő szervezet egyedét, (b) védett élő szervezet vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedét, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket, (c) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemlről szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, ezzel kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás az élő szervezet egyedeinek olyan mértékű pusztulását okozza, (a) hogy az (1) bekezdés a) vagy b) pontja esetében az elpusztított élő szervezet egyedeinek külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét, b) amely az (1) bekezdés c) pontja esetében az élő szervezet állományának fennmaradását veszélyezteti. (3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (4) E § alkalmazásában élő szervezet egyede: (a) az élő szervezet egyedének valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota, (b) az élő szervezetek keresztezéseként és kereszteződéseként létrejött egyed, (c) az élő szervezet egyedének származéka, ami alatt érteni kell az elpusztult élőlényt, valamint annak vagy az élő szervezet egyedének bármely részét, továbbá azt a terméket vagy készítményt, amely a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz.”

A védett tárgyak körét tehát alapvetően két csoportba sorolhatjuk: (a) a nemzetközi védelem alá tartozó, valamint (b) a hazai jogszabályok védelme alá.

Az 1978. évi IV. törvényben megjelenő természetkárosítás tényállása napjainkig jelentős változásokon ment keresztül. Megjelenése idején a fokozottan védett állatfajokat, mint oltalomban részesülő általános jogi kategóriát, a jogrendszerünk nem ismerte. A bíró feladata volt tehát esetről esetre annak eldöntése, hogy az adott cselekménnyel érintett elkövetési tárgy fokozottan védett-e, vagy sem.

A törvény a természetkárosítás tényállását szerkezetileg két külön §-ra tagolja, az első az egyedvédelmi, a második a természeti értékek és területek védelmével kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazza. Ezzel a tényállás áttekinthetőbbé, és így valamivel egyszerűbbé, könnyebben kezelhetővé is válik.¹⁶

¹⁶ A bűncselekmény szabálysértési alakzatát a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Szabs.tv.) 187. §-a szabályozza.

A természetkárosítás keretdiszpozíciója szempontjából jelenleg az alábbi jogszabályok bírnak relevanciával: (a) a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény, (továbbiakban Tvt.); (b) az Európai Közösségek Tanácsának 338/97/EK rendelete valamint a végrehajtásáról szóló 865/2006/EK Bizottsági rendelet; (c) 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről és az erdőgazdálkodásról; (d) 1996. évi LV. törvény a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról; (e) a 13/2001. (V.9.) KöM rendelet; (f) a védett állatfajok védelmére, tartására, bemutatására és hasznosítására vonatkozó részletes szabályokról szóló 348/2006. (XII.23.) kormányrendelet; (g) a védett és fokozottan védett életközösségekre vonatkozó 67/1998. (IV.3.) kormányrendelet; (h) az Európai Közösségi jelentőségű természetvédelmi területekről szóló 275/2004. (X.8.) kormányrendelet; (i) az Európai Közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészekről szóló 14/2010. (V.11.) KvVM rendelet,

Az egyedvédelmi bűncselekmény *elkövetési tárgyai* a fokozottan védett élő szervezetek egyedei, védett vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfaj egyedei bizonyos esetekben, továbbá a 338/97/EK rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyede. A háttérjogszabályok – főként a Tvt. fogalmai alapján – az európai uniós tagságra figyelemmel állapítják meg a bűncselekmény elkövetési tárgyait.¹⁷

A környezet büntetőjogi védelme kapcsán kiemelkedő jelentőséggel bír a Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény-washingtoni egyezmény (CITES).

Az *elkövetési magatartások* az elkövetési tárgy jogellenes megszerzése, tartása, forgalomba hozatala, országba behozatala, országból történő kivitele, ország területén történő átszállítása, az azzal történő kereskedelem, károsítása, elpusztítása. Ezek a következőket jelentik: (a) jogellenes megszerzés: a birtoklás keletkezése, a jogellenesen történő birtokbavétel, az állat elejtése, a növény leszakítása stb.; (b) tartás: a birtokállapot fenntartása; (c) forgalomba hozatal: kereskedelmi forgalmon kívüli birtokváltás pl. csere; (d) az országba behozatal, kivitel, átvitel: kereskedelmi forgalmon kívüli mozgatás; (e) kereskedelem: tágabb, mint a forgalomba hozatal, mert ide tartozik a megrendelés, szerződés-kötés, raktározás, szállítás stb., jellemzője a rendszeresség és a rendszere haszonszerzésre törekvés; (f) károsítás: mindazon cselekmények, melyek során az adott élő szervezet egyede nem pusztul el, de jelentős sérelmeket szenved, pl.- a miniszteri indoklás szerint - a madár repülésképtelenné tétele; (g) elpusztítás: olyan változás előidézése, ami kizárja a további életfunkciót pl. az állat megölése, a növény leszakítása, fa kivágása, az elkövetési tárgymegsemmisítése.

Az *elkövetés módja* valamennyi esetben a jogellenesség. A jogellenesség valamilyen tilalmat vagy korlátozást felállító jogszabályi vagy hatósági rendelkezés megszegésében nyilvánul meg.

¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK Irányelve (2008. november 19.) a környezet büntetőjog általi védelméről.

A büntető jogi felelősség megállapításánál az egész jogrendszert figyelembe kell venni, mivel a büntető jogon kívüli más jogszabályok adott esetben kizárhatják a büntetőjogi felelősséget. A jogellenességet így kizárja a hatósági engedély, mivel ez esetben a társadalomra veszélyesség kizárt, valamint a végszükségben történő cselekvés.

A jogellenességet továbbá kizárja a Tvt. 9.§ (5) bekezdése is, amelynek értelmében kivételt képez az emberi egészség, a természetű növények, valamint a tenyésztett állatok védelme érdekében végzett, az élő szervezet állományának – külön jogszabályban meghatározott – szabályozása, valamint az élő szervezetekkel folytatott rendeltetésszerű gazdálkodás.

A bűncselekmény alanya általános, alapesete csak szándékosan követhető el.

A környezetvédelem alanya általában a közigazgatási jog kötelezettjeként egy speciális alany, aki alapvetően természetes személy. Ez következik a törvény 'aki' megszövegezéséből, bár ez behatárolt is lehet, és nem biztos, hogy vonatkozik mindenkire.

A minősített eseteket a jogalkotó az elpusztult egyedekhez kapcsoltan szabályozta. A minősített eset a védett, fokozottan védett illetve az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok esetében az elpusztult egyedek eszmei értéke alapján állapítható meg, míg a 338/97/EK rendelet hatálya alá tartozó egyed esetében annak megállapítására akkor kerülhet sor, ha az adott egyedek pusztulása olyan mértékű, hogy az érintett állomány fennmaradását veszélyezteti.

Két minősített esetet szabályoz a törvény,- két külön szakaszban (a) az egyik, amennyiben a *pusztulás mértéke* egy bizonyos értéket elér; (b) az állományfennmaradását *veszélyezteti*.

A keretszabályozás következtében tehát szoros kapcsolatban áll a büntetőjogi szabályozás a közigazgatási normákkal, azonban nem elegendő adott esetben a közigazgatási szabály megsértése, mert a büntetőjogi felelősségnek is meg kell állnia, büntetőjogi felelősséget pedig csak törvény állapíthat meg.

További fontos szempont, hogy a közigazgatási normáknak való esetleges megfelelés nem zárja ki a büntetőjogi felelősséget.

1.3. A természetkárosítás – természeti értékek és területek védelmével kapcsolatos bűncselekmény

243. § „(1) Aki Natura 2000 területet, védett barlangot, védett természeti területet vagy védett élő szervezetek életközösségét, illetve azok élőhelyét jogellenesen jelentős mértékben megváltoztatja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás a Natura 2000 terület, a védett barlang, a védett természeti terület vagy a védett élő szervezetek életközössége, illetve azok élőhelye jelentős károsodását vagy megsemmisülését okozza. (3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (4) E § alkalmazásában Natura 2000 terület alatt a természet védelméről szóló törvényben meghatározott fogalmat kell érteni.”

A bűncselekmény *elkövetési tárgyai* a Natura 2000 terület, a védett barlang, védett természeti terület, valamint a védett élő szervezetek életközössége, és azok élőhelye.

A Natura 2000 területeket a 275/2004. (X.8.) Kormányrendelet, valamint a 14/2010. (V. 11.) KvVM rendelet tartalmazza.

A védett természeti terület két fő típusa – a védelem jelentősége és a védetté nyilvánításra jogosultság szerint – az országos és helyi jelentőségű védett természeti terület. Egy földterület helyi szintű oltalmát a települési önkormányzati rendelet keletkezteti, országos jelentőségű védetté nyilvánítás miniszteri rendeletben történhet. Országos jelentőségűnek kell tekinteni a törvény erejénél fogva (ex lege) védett természeti területet.

Magyarországon valamennyi barlang jogi státusza a törvény erejénél fogva védett természeti terület. A védett természeti terület, mint jogi jelleg az ingatlan-nyilvántartásba feljegyzésre kerül, azonban a bejegyzés sok esetben elhúzódik. A területeket egyébként táblával kell megjelölni, amely jelzi a területre érkezőknek a megkívánt fokozottabb körültekintést.

A Tvt. 23.§ - a felsorolja, hogy a *törvény erejénél fogva védelem alatt áll* valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár és a törvény ezeknek részletes definícióját is adja.

Egy adott terület védetté nyilvánításának tényét az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyezni. (Tvt. 26.§ (2) bekezdés). Ennek alapján a területek védettségének megállapítása tekintetében a közhiteles ingatlan-nyilvántartási adatok és bejegyzések iránymutatást adnak. A törvény az élő szervezetek *életközösségére* és azok *élőhelyére* is kiterjeszti a büntetőjogi védelmet, melynek pontos meghatározását a Tvt. 4. §-ban határozza meg.

Eszerint *élőhely* az a meghatározható térbeli egység, ahol adott élő szervezet és állománya (populáció) vagy élőlények életközössége a természeti rendszerben előfordul és a kialakuláshoz, fennmaradáshoz, szaporodáshoz, tenyészéséhez szükséges környezeti feltételek adottak (Tvt.4.§ i) pont).

Életközösség (társulás) pedig az élővilág egy meghatározott élőhelyen található olyan szerveződése, amelyben a különböző élő szervezetek állományai meghatározott kapcsolatrendszerben élnek együtt.

A deliktum *elkövetési magatartása a jogellenes, jelentős mértékben történő megváltoztatás.*

A *megváltoztatás* eredménye olyan változás, amely ténylegesen kárt, vagy hátrányt okoz, vagyis minden olyan tevékenység, ami ellentétes a Tvt.-ben foglaltakkal. A megváltoztatás jelentheti a terület terjedelmének, a jellegének, a használatának a megváltoztatását.

A *jelentős mérték* megállapítása minden esetben szakértői kérdés. Azt, hogy mi minősül jelentős megváltoztatásnak mindig az adott, konkrét helyzet dönti el pl. hogy egy adott elkövetési tárgy mennyire rongálódott meg, a károsodásnak mekkora a kiterjedése, mely a bírói szakban csaknem minden esetben mérlegelési kérdés.

A Btk. 243.§ (2) bekezdése szerinti büntett akkor valósul meg, ha a természeti terület jogellenes megváltoztatása jelentős mértékű. Annak megítélése pedig, hogy a megváltoztatás jelentős mértékű-e, a bíróság kompetenciájába tartozik.

A jogellenesség bizonyítása elméletileg a büntetőeljárásban már nem kellene, hogy nehézséget okozzon, ugyanis a büntetőjogi felelősségre vonást rendszerint megelőzi egy közigazgatási eljárás (bírságot) és esetlegesen a természetben okozott kár megtérítése iránt indított polgári per.

A jogellenes cselekmény mindenképpen valamilyen jogi normába ütköző magatartást, vagy kötelezettségszegést jelent. Ennek a normának a forrása lehet jogszabály illetve hatósági határozat – engedély - is.

A bűncselekmény alanya bárki lehet, alapesete csak szándékosan követhető el. Ha a kötelezettség forrása speciális jogszabályi rendelkezés, vagy hatósági határozat, akkor az elkövető csak a meghatározott magatartás tanúsítására kötelezett személy lehet.

A gyakorlatban megvalósuló természetkárosítások tipikus bűnösségi formája a hanyag gondatlanság (negligencia). Az elkövetők az esetek jelentős részében más cél érdekében cselekednek, azonban hanyagságuk folytán nem ismerik fel kellő időben a cselekmény káros hozadékát. A cél leggyakrabban az anyagi haszonszerzés, a gazdasági tevékenység folytatása körében. Bár a jogi személyek büntetőjogi szankcionálásának elvi alapjai már adóttak, azonban az esetek többségében az elkövető még mindig természetes személy.

A minősített eset minősítő eredményként határozza meg az elkövetési tárgy jelentős mértékű károsodását vagy megsemmisülését. Nem feltétlenül szükséges az eredménynek bekövetkeznie, elegendő annak minden kétséget kizáró bizonyítása, hogy a jelentős mértékű károsodás vagy megsemmisülés a jövőben e magatartás miatt be fog következni. Az elhatárolási kérdések értelemszerűen változatlanok maradtak.

1.4. Az orvhalászat

Btk 246. § szerint „*Aki (a) jogosulatlanul halászhálóval vagy más halászati eszközzel - a borgászatot kivéve - halfogásra irányuló tevékenységet végez, (b) külön jogszabályban meghatározott tiltott eszközzel, tiltott módon vagy kéméleti területen halfogásra irányuló tevékenységet végez, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*”

Az orvhalászat új bűncselekmény, a korábban hatályos Btk-ban szereplő állatkínzás tényállásából kiemelve alkotta meg a jogalkotó. Ennek oka egyrészt az, hogy sem a jogosulatlan halászat, sem az állatkínzás tényállásában szereplő magatartások nem pontosan illeszkednek a háttérjogszabályhoz, másrészt tartalmilag sem illenek oda, hiszen nem a szűk értelemben vett állatkínzásról van szó (ugyanakkor megjegyzendő, hogy az orvhalászatnak van olyan fordulata, amely akár állatkínzásnak is megfeleltethető: tiltott eszközzel, vagy tiltott módon történő elkövetés).¹⁸

A törvény miniszteri indokolása szerint: Az orvhalászat jogi tárgya a szabályozott halászati tevékenység védelme.

A vizek védelmével kapcsolatban kell említeni a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvényt is, mely részletesen meghatározza a törvény hatálya alá tartozó vizeket, az azokkal kapcsolatos feladatokat, a tulajdoni viszonyokat, továbbá a vízkészletre vonatkozó gazdálkodás alapvető szabályait.

Dogmatikailag a természet, részben a vizek ökológiáját érinti az 1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény.

¹⁸ Btk. indokolás.

A víz, illetve ökoszisztémájának, különösen a halak védelmét biztosítja ezen túl a halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény (Hhvtv.), mely meghatározza a halászati, horgászati alapfogalmakat, a hal élőhelyének védelmét, a halgazdálkodás normáit, a halászati őrzést, illetve a halászati-horgászati engedélyezésre vonatkozó rendelkezéseket. A törvény végrehajtási rendelete rögzíti részletekbe menően a speciális szabályokat.¹⁹ A halvédelem úgy gondolom kiemelt környezetvédelmi feladat, mert a halállomány fenntartásában az emberi tevékenység szerepe mellőzhetetlen. A korábbi folyamszabályozások, valamint a környezet általános állapotának romlása miatt ugyanis a vizek halállománya magára hagyatva megújulni már nem képes.²⁰

A vízvédelemmel kapcsolatban indokolt megjegyezni, hogy a víz az élő és élettelen környezetnek is szerves része, értékének megóvása nem új keletű, a víz oltalmának jelentőségét ugyanis már az ókorban felismerték. Hazánk jogfejlődésében három fontos mérföldkövet emelhetünk ki. A vízjogról szóló 1885. évi XXIII. törvényt, a vízügyről szóló 1964. évi IV. törvényt, valamint a már felhívott, jelenleg hatályos vízgazdálkodásról szóló törvényt.²¹ A vízvédelem a részletezettek szerint komoly alkotmányos és törvényi védelemben részesül, ennek ellenére a szabályok nem érvényesülnek mindig, melyre példaként hozhatók fel a súlyos környezetvédelmi ártalmak, különösen a Tisza 2000. évi, nagybányai ciánszennyezése, mely sokkolta a magyar társadalmat.²² A ciánszennyezés rendkívüli károkat okozott a vízi élővilág minden részében, de különösen fájó volt látni a magasabb rendű, gerinces állataink, a vizeinkben őshonos, nagyobb testű halfajok (pl. harcsa, süllő, csuka) nagymérvű pusztulását. Emellett nyilván nem lehet figyelmen kívül hagyni Magyarország modernkori, legsúlyosabb következményekkel járó környezeti katasztrófáját, az elsősorban Devecser, Kolontár és Somlóvásárhely természeti és épített környezetét részben elpusztító, részben jelentősen károsító vörösiszap szennyezést, mely során 10 ember meghalt, 286 megsebesült, emellett a Torna patak élővilága kipusztult és hatalmas károk keletkeztek házak és ingóságok megsemmisülése és megrongálódása által.²³ Amint emlékezhetünk, az elektronikus média híradásai hitelesen mutatták be a vörös, halott tájat, mely úgy gondolom, mementó kell, hogy legyen a ma és a jövő nemzedékeinek is, ahogy azt Háger Tamás fogalmazza meg.²⁴

A bűncselekmény elkövetési magatartásait a tényállás két pontban sorolja fel.

Az a) pont szerint büntetendő magatartás a külön jogszabályok szerint jogosulatlan halfogásra irányuló tevékenység. A büntetőjogi védelem kizárólag a halászhalóval vagy más halászati eszközzel folytatott orvhalászatra terjed ki, a horgászat nem értendő ezen fogalomba.

A halászatról és a horgászatról szóló 1997. évi XLI. törvény (a továbbiakban: Hhvtv.) 18. § (1) bekezdése határozza meg azt, hogy milyen okmányok birtokában jogosult valaki halászni.

¹⁹ 133/2013. (XII.29.) VM rendelet.

²⁰ Török 2004, 127.

²¹ Dávidovits 2011, 71–79.

²² Tóth 2002, 55–60.

²³ Nemzeti Közszerológiai Egyetem 2018.

²⁴ Háger 2016.

Ez magában foglalja egyrészt a halászejegyet, másrészt a területi engedélyt is.

A b) pont a külön jogszabályban meghatározott tiltott eszközzel, tiltott módon, valamint a kéméleti területen történő halfogásra irányuló tevékenység végzését rendeli büntetni.

A tilalmazott halászati és horgászati eszközök és módszerek nyílt taxációjú felsorolását a Hhtv. 23-24. §-ai tartalmazzák, így tilos különösen: a váltóáramú elektromos eszközzel, mérgező vagy kábító hatású anyaggal, robbanóanyaggal, szűrőszerszámmal, bűvárszigonnyal vagy más, halfogásra alkalmas bűváreszközzel halfogásra irányuló tevékenységet végezni.

Az átlagos vízállású folyó vagy holtág medrének legalább a felét keresztirányban elzáró készülékkel vagy eszközzel, továbbá – a Hhtv.-ben írt kivételekkel – az elektromos eszközökkel való halfogás, valamint a gereblyező horgászati, a hurokvető halászati mód alkalmazása is tilalmazott.

Amennyiben a halállomány szaporodása, telelése vagy a halivadék nevelése szempontjából szükséges, a halászati hatóság a halászati vízterületet vagy egy részét *kéméleti területté* nyilváníthatja. Aki a kéméleti területen a tilalom feloldását megelőzően halfogásra irányuló tevékenységet végez, a bűncselekmény b./ pontjának 3. fordulatában meghatározott esetét követi el.²⁵

A tényállás általános alanyt tartalmaz, azt bárki elkövetheti.

Az elkövetési magatartások mindegyike kizárólag aktív, tevőleges magatartással valósítható meg. A bűncselekmény immateriális, befejezetté a halfogásra irányuló tevékenység megkezdésével válik. Az orvhalászat két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő vétség, kizárólag szándékosan követhető el, a szándék akár egyenes, akár eshetőleges is lehet.

Az orvhalászat törvényi tényállása még csak két és fél éve van hatályban, de a bírói gyakorlatban már láthatunk ilyen típusú magatartásokat. Már a törvény hatályba lépését követő napon a vádlott a Duna egyik öblében gereblyező módszerrel akart halat fogni, de második dobása után tetten érték a halőrök. A bíróság a 2014. február elején meghozott jogerős ítéletében a Btk. 246. § b) pontja szerint minősülő orvhalászat vétsége miatt, mint visszaesőt 30 nap elzárásra ítélte.²⁶ Egy másik ügyben a bíróság egy főcsatorna halászati területén emelőhálóval engedély nélkül halászó személyt ítelt próbaidőre felfüggesztett fogházbüntetésre.²⁷ Találkozhatunk szigorúbb ítélettel is, amikor a bíróság a tiltott halászati eszközzel halászó vádlottat társtettesként elkövetett lopás vétsége és orvhalászat vétsége miatt végrehajtandó szabadságvesztéssel sújtotta.²⁸ A szankció kiszabása nyilvánvalóan igazodott az elkövető személyi körülményeihez és előéletéhez, fontos jelzés azonban a társadalom számára, hogy a vizek kincseinek részét képező halállományt jogtalanul fosztogató elkövetőnek a törvény szigorával kell számolni.²⁹

²⁵ Hhtv. 42. § (1)–(2) bekezdés.

²⁶ Esztergomi Járásbíróság 4.B.602/2013/5.

²⁷ Nyíregyházi Járásbíróság 2.B.1016/2014/2.

²⁸ Szarvasi Járásbíróság 8.B.133/2012/17., Gyulai Törvényszék Bf.340/2013/5. L.

²⁹ Háger 2016.

1.5. A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése

A Btk. 248. § (1) szerint „Aki (a) arra a célra hatóság által nem engedélyezett helyen hulladékot elhelyez, (b) engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve hulladékgazdálkodási tevékenységet, illetve hulladékkal más jogellenes tevékenységet végez, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt a hulladékról szóló törvény szerinti veszélyes hulladékra követik el. (3) Aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt az (1) bekezdésben meghatározott esetben egy évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (4) E § alkalmazásában (a) hulladék: mindaz, amit a hulladékról szóló törvény hulladéknak minősít, ha alkalmas az emberi élet, testi épség, egészség, a föld, a víz, a levegő vagy azok összetevői, illetve élő szervezet egyedének veszélyeztetésére; (b) hulladékgazdálkodási tevékenység: a hulladéknak a hulladékról szóló törvényben meghatározott gyűjtése, begyűjtése, szállítása – ideértve az országba történő behozatalt, onnan történő kivitelt, valamint az azon történő átszállítást -, előkezelése, tárolása, hasznosítása, ártalmatlanítása.”

Az egyes tényállási elemek között az alapeset két magatartást foglal magában: (a) arra a célra hatóság által nem engedélyezett helyen hulladékot elhelyez; (b) engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve hulladékkezelési tevékenységet, illetve hulladékkal más jogellenes tevékenységet végez.

Az *elhelyezés* nem a hatályos jog szerinti hulladékgazdálkodási fogalom, ezért úgy értelmezhető, hogy bármely fizikailag ilyennek minősülő tevékenység ide sorolható, közöttük nyilvánvalóan a hulladék lerakása is. A lényeg ismét a közigazgatási határozathoz, illetve annak hiányához való igazodás.

A *hulladékkezelés* gyűjtőfogalom, amelynek tartalmát a Btk. a hulladékgazdálkodási törvény (2000. évi XLIII. törvény) alapján adja meg, de mégis eltérően, mert az nem felel meg a kezelés ottani fogalmának (kezelés: a hulladék veszélyeztető hatásainak csökkentésére, a környezetszennyezés megelőzésére és kizárására, a termelésbe vagy a fogyasztásba történő visszavezetésére irányuló tevékenység, valamint a kezelést megvalósító eljárás alkalmazása, beleértve a kezelőlétesítmények utógondozását is).

A másik fordulat is közvetlen kapcsolatban van a közigazgatási határozatokkal, illetve a hulladékgazdálkodás általános szabályaival, hiszen az *engedély* hiányára, illetve még ennél is általánosabban, minden jogellenes tevékenységre utal.

Az előbbi az üzletszerű hulladékgazdálkodással van kapcsolatban, az utóbbi pedig akár a magánszemélyek, mint egy település lakosai által elkövetett jogellenes cselekményekre is kiterjeszhető. A jogalkotó szándéka egyértelműen az, hogy minél szélesebb körben határozza meg a bűncselekmény magatartási körét.

A (2) bekezdés a fent említett félreértelmezést – tehát környezetre veszélyes hulladék vagy veszélyes hulladék közötti megkülönböztetés viszonylagossága – teszi helyre azzal, hogy a veszélyes hulladékokkal kapcsolatos jogellenes magatartásokat minősített esetként kezeli, ennek következtében az egész tényállás általánosan hulladékra irányuló jellege kiemelését, igazolást nyer. A veszélyes hulladék jogszabályban meghatározott veszélyességi jellemzőkkel rendelkezik, és listája megtalálható a hulladékok jegyzékében.

A Kúria 1/2015. számú büntető elvi határozata szerint a hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvényt (Hgt.) – a 2008/98/EK irányelvvel összhangot teremtő szabályozás érdekében – felváltotta a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény (Ht.), amelynek 2013. július 12-től hatályos rendelkezése szerint a szennyvízre a Ht. hatálya nem terjed ki.

A *szándékosság-gondatlanság* párosítás ezen tényállásnál is megjelenik, értelmezésére ugyanazok irányadóak, mint amiket fentebb elmondtunk. Mind az alapeset, mind a minősített eset megvalósítható gondatlan magatartással is.³⁰

1.6. Kitiltás

Btk. 253. § „*A környezetkárosítás, a természetkárosítás, az orrvadászat, az orvhalászat, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése és a tiltott állatviadal szervezése elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.*”

2. A környezetet- és természetet érintő jogsértések szankciói

A fent említett valamennyi bűncselekményt – akár büntettről, akár vétségről van szó – a törvény szabadságvesztéssel rendeli büntetni. A legsúlyosabb szankciót – két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztést – a környezetkárosítás minősített esetében írja elő a törvény: amennyiben a jelentős mértékű szennyezéssel vagy más módon történt károsítás olyan mértékű, hogy a természetes vagy korábbi állapot nem állítható helyre. Az irreverzibilis károknak van ugyanis a legnagyobb társadalomra veszélyessége, ezekben az esetekben a büntetőjog a környezetvédelem vezérelvének – a károk megelőzésének – már nem tud eleget tenni, csupán utólag szankcionálja az elkövetett jogsértést.

A legenyhébb büntetésre az orvhalászat vétségének elkövetője számíthat: cselekménye két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A környezet- és természet elleni bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások során a kiszabott szabadságvesztés-büntetés végrehajtását sok esetben próbaidőre felfüggeszti a bíróság, illetőleg – amennyiben a büntetés-kiszabási szempontok lehetővé teszik – gyakran kerül kiszabásra pénzbüntetés vagy közérdekű munka az elkövetőkkel szemben. Nincs sok lehetőség azonban a büntetés mérséklésére a visszaeső elkövetők, a súlyosabban minősülő esetek, illetve más bűncselekményekkel halmazatban történő elkövetés esetén.

A hagyományos szankciók, azaz a pénzbüntetés és a szabadságvesztés a jellemző büntetés más európai országok büntető kódexei alapján is: Németország, Oroszország, Lengyelország, Ukrajna, Szlovénia és Svédország törvényei is szabadságvesztéssel rendelik büntetni a legsúlyosabb eseteket. A legtöbb esetben azonban a pénzbüntetés kiszabása szolgálja a legeredményesebben a környezet és a természet érdekeit: a befizetett összeget a károk helyreállítására fordítja az állam.³¹

³⁰ Bándi 2014.

³¹ Tilki 2003.

A jövő legnagyobb környezeti kihívásainak egyike a vízigények megfelelő módon történő kielégítése, valamint a vízzel kapcsolatos környezetvédelmi problémák orvoslása. Magyarország gazdag természeti erőforrásainak, vízkészletének megőrzése, védelme, a jövő nemzedékek érdekeinek figyelembe vételével történő hasznosítása az állam és az állampolgárok kötelessége. A vonatkozó jogszabályi környezet elmúlt években történt változásai megteremtették az ehhez szükséges jogi feltételeket: az Alaptörvény rendelkezéseitől a Büntető Törvénykönyvig jelentősen szélesedtek a környezet- és természet védelmével kapcsolatos jogok és kötelezettségek. A vizek védelme olyan komplex tevékenység, amelyben a különböző jogterületek szereplői egyaránt jelentős részt vállalnak, a legsúlyosabb jogsértéseket pedig a büntetőjogi normák szankcionálják. A büntetőjog azonban e tekintetben is elsősorban a prevenció eszközeivel kell, hogy előmozdítsa a vizek, valamint azok élővilágának védelmét. A büntető igazságszolgáltatás során a gyakorlatban szem előtt kell tartani a környezetvédelemmel kapcsolatos legfontosabb célkitűzésnek – a megelőzésnek – való megfelelést: mind a generális, mind a speciális prevenció útján.

Irodalomjegyzék

1. Bándi Gy (2014) *Környezetjog*, Szent István Társulat, Budapest.
2. Dávidovits Zs (2011) A vízvédelem jogi szabályozási rendszere és az ivóvízminősítés szabályozása, *Hadmérnök* 4(4), pp. 71–79.
3. Elek B (2018) A jogi tévedés a természetkárosítás bűncselekménnyel összefüggésben, *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica* (81), pp. 225–236.
4. Görgényi I (2011) A környezetvédelmi büntetőjog megújulása az új évezredben, *Miskolci Jogi Szemle* 6(ksz), pp. 95–105.
5. Görgényi I (2015) A környezet és a természet elleni bűncselekmények, in: Görgényi I, Gula J, Horváth T, Jacsó J, Lévay M, Sántha F & Váradi E, szerk., *Magyar Büntetőjog Különös rész*, Complex Kiadó, Budapest.
6. Háger T (2016) A környezet alkotmányos és büntetőjogi védelme, különös tekintettel a vizek élővilágának oltalmára, *Büntetőjogi Szemle* 5(1-2), pp. 27–37.
7. Kőhalmi L (2010) *A környezet védelme a magyar büntetőjogban*, PhD Értekezés, Pécsi Tudomány Egyetem, Pécs.
8. Nemzeti Közszerződési Bizottság, *Vörösiszap katasztrófa 2010 – Biztonságpolitika és válságkezelés*, <https://tinyurl.com/y9yupjzr> [2018.07.15].
9. Polt P szerk. (2013) *Új Btk. kommentár 1.kötet*, Nemzeti Közszerződési és Tankönyv Kiadó, Budapest.
10. Tilki K (2003) A környezetvédelmi büntetőjog szabályozása egyes európai országokban, in: Irk F szerk., *Kriminológiai Tanulmányok* 40, OKRI, Budapest, pp. 205–229.
11. Tóth I J (2002) *A tiszai ciánszennyezés, Rendszerszemléletű elemzés*, Szerzői kiadás, Szeged.
12. Török G (2004) Halgazdálkodás, a hal és élőhelyének védelme, in: Csák Cs szerk., *Agrárjog I. kötet*, Bíbor Kiadó.